

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

MEDEDEELINGEN VAN DEN BOND DER OOSTVLAAMSCHE
FOLKLORISTEN

Maatschappij zonder winstbejag

Secretariaat van den Bond :
L. VERLODT, Zalmstraat, 69, Gent
Penningmeester :
CL. TREFOIS, Steenhouwerstr., 36,
Ledeberg-Gent. Postcheckr. 111.318

Redactie van Oostvl. Zanten :
Prof. Dr. P. DE KEYSER,
Egmontstraat, 14, Gent.
Clemens TREFOIS, J. BOES.

Trouwen en Bruiloft vieren bij de Boeren.

Wat hier volgt, is het resultaat van een enkwest over zeden en gebruiken, gedeeltelijk nog in zwang bij de boerenbevolking, in verband met trouwen en bruiloft vieren.

Het materiaal werd voor het meerendeel verzameld in de Antwerpsche en Limburgsche Kempen, alwaar, spijs de steeds voortschrijdende nivelleering onzer beschaving, de uitbreiding der moderne verkeersmiddelen, de voortdurende industrialiseering der streek, den invloed van de stad op het dorp en andere factoren, toch nog veel van het oude volksleven heeft stand gehouden.

Terwijl in de steden en bij de meer ontwikkelde burgerij ten plattenlande, bij de meer beschaafden, niet heel veel merkwaardigs meer aan te stippen valt op het stuk van huwelijksgebruiken, is er bij de boeren, inzonderheid op afgelegen dorpen en gehuchten, nog wel 't een en ander van de oude traditie overgebleven, vooral in zake opnemings- en scheidingsrituëel.

Verwacht van mij geen uitvoerige verhandeling over het onderwerp : ik wil alleen enkele van de eigenaardigste en meest kenmerkende feiten naar voren brengen.

Tot vóór enkele jaren vóór den oorlog, was het in sommige gewesten van de Antwerpsche Kempen gebruikelijk het jonge paar, na hun terugkeer uit de kerk, een glaasje witten wijn of « rood-

zoet » en een glaasje azijn aan te bieden, waaruit beiden eens moesten drinken. Deze ceremonie, door de bureu verricht, gold als een symbool van het « zoet en het zuur » van het huwelijksleven en tevens als een soort van inwijdings- of opnemingsritus in het groote gild der getrouwdcn.

Vriendinnen van de bruid bieden haar, op haar huwelijksdag, een geschenk, een zoogenaamd « bruidstuk » aan, gewoonlijk bestaande uit een huishoudelijk voorwerp, een heiligenbeeld onder een stolp, een koffieservies, enz., een gebruik dat te beschouwen is als een scheidingsritus.

Wat den uitzet of bruidschat betreft, dien de ouders hun zoon of dochter medegeven, deze bestaat in den regel uit zaken in natura : één of meer stuks vee, een koe, een kalf, een zwijn, veldvruchten en zelfs veevoeder, al naar gelang van het vermogen der ouders. De ouders van het meisje bekostigen de bruiloft en koopen keuken en slaapkamer ; al de andere onkosten zijn voor rekening van de ouders van den jongen. Dan zijn de jonggehouden, zooals dat heet, « ingespannen » en kunnen ze gaan boeren en gaan huishouden.

Het feestje dat de burgerjongen eenige dagen vóór zijn huwelijk aan zijn vrienden geeft, als zijn afscheid aan het jonkmansleven, bestaat bij de boeren niet ; wel het lossen van gewerschoten, of het afvuren van « kanonnekens » ter eere van het jonge paar, dikwijls reeds van in den vroegen morgen en zelfs tot laat in den nacht. Niet overal gebeurt zulks op hetzelfde tijdstip. Er zijn dorpen waar geschoten wordt als het bruidspaar ondertrouw doet ; op de meeste plaatsen echter is het op den trouwdag zelf, als het paar naar de kerk gaat of er van terugkeert. De bruidegom geeft denzelfden dag voor de jonkmans van het dorp of van de buurt in een of meer herbergen een halve ton of een « kloon » (1/8 ton) of een vierendeel bier ten beste. De jonggezellen worden aangezegd om 's avonds te komen drinken. Dit bier heet in 't Noorden der Kempen « kwansel » of « kwanselbier » en ook de biertraktatie wordt « kwansel » geheeten. Niet willen komen drinken wordt door het bruidspaar als een affront beschouwd.

Ofschoon de oorlog en het ingrijpen der politie op vele

plaatsen aan dat schieten een einde heeft gemaakt, toch wordt het nog in vele dorpen oogluikend toegelaten. Trouwens, reeds vroegtijdig werden door de overheden strenge ordonnanciën uitgevaardigd tegen het afschieten van geweren of pistolen ter gelegenheid van een huwelijk, alsmede tegen het geven van drank, om de ongelukken en de misbruiken die er uit voortvloeiden. Ook de geestelijkheid kwam er tegen op, echter met weinig gevolg. Dat schieten, thans opgevat als een eerbewijs aan het bruidspaar en aangewend als een middel van den bruidegom een vaatje « kwanselbier » los te maken, had oorspronkelijk ten doel de booze geesten te verjagen, om aldus zegen en vruchtbaarheid voor het huwelijk te verwerven.

Als een jonggehuwde zou geweigerd hebben aan de gezellen zijner buurt het gebruikelijke bier te geven, dan hangt men tot zijn schand aan den voorgevel zijner woning of aan een boom vóór zijn huis, een ouden « kloon » of holleblok of een versleten schoen met een onderschrift, dikwijls op rijm, zooals: « Hier offert men voor N..., die geen vaatje bier heeft gegeven », of: « N... gaat weg van 't jonkmansleven, maar heeft vergeten zijn kwansel te geven », of: « Hier offert men voor den man, die zijn burgerplichten niet volbrengen kan » of iets dergelijks. 't Is eens gebeurd dat de buurjongens te Poppel het paar met den kafmolen te lijf gingen. Het weigeren van het « kwanselbier » gaf oudtijds vaak aanleiding tot ergerlijke ongeregeldheden en verregaande baldadigheden.

Nadat het huwelijk in de kerk voltrokken is, gaat de brui-loftstoet, bruid en bruidegom voorop, eertijds — maar dat is al lang geleden, — met een vioolspeler of anderen muzikant aan 't hoofd, de herbergen af, zonder een enkel « kapelleken » over te slaan. 's Is de bruidegom of diens vader, welke trakteert. Vroeger was 't de mode dat de bazin van de herberg waar men eerst binnenging, den bruidegom een met gemaakte bloemen en kleurige linten versierde Goudsche pijp ten geschenke gaf. Ook de andere mannelijke leden van 't gezelschap kregen een aarden pijp, doch niet zoo mooi versierd als die van den bruidegom. Nu echter uit geen steenen pijpen meer gerookt wordt, ontvangt de pas-

gehuwde een versierde sigaar van wel 30 tot 50 cm. lang en de getuigen krijgen er een die maar half zoo groot is. Dit gebruik bestaat o.a. nog te Loenhout. In 't Limburgsche, zooals te Peer en te Groote-Brogel, is de gewoonte nog wel in zwang den jonggehuwde een met een strik getooide pijp aan te bieden. Dit beteekent, volgens mijn zegsman, dat het nu uit is met loopen en zwieren en hij voortaan moet thuis blijven.

In sommige dorpen van de Antwerpsche Kempen en ook in 't Mechelsche, o.a. te Sinte-Katelijne-Waver, strooien de jonge meisjes uit de buurt wit zand van het huis der bruid tot aan het gemeentehuis en de kerk. In den zomer leggen ze bloemen voor het bruidshuis of teekenen ze met zand de namen van het jonge paar op den grond en leggen er bloemen om heen. Als in zedelijk opzicht iets op het gedrag der jonggehuwden te zeggen valt, dan gebeurt het wel eens dat hier en daar tusschen het zand blauwsel wordt gestrooid.

Als het een huwelijk van bemiddelde personen geldt, staan er steeds eenige arme lieden aan de kerkdeur gereed om de « trouwers » de schoenen te vegen, ten einde een drinkpenning te bekomen.

Eertijds was vrij algemeen het gebruik in zwang de bruid te « schutten ». Wanneer zij na de huwelijksinzegening op de straat verscheen, spanden de bureu een touw over den weg om haar den doortocht te versperren. Zij of haar echtgenoot moest dan trakteren, alvorens doorgelaten te worden. Thans komt dit gebruik hier nog alleen in sommige dorpen sporadisch voor. « Aldus », zegt Prof. Dr. S c h r i j n e n, « wordt de bruid uit hare gemeenschap afgekocht en in de nieuwe ingekocht: het is een scheidings- en opname-ritus ». Volgens S a m t e r, *Geburt, Hochzeit, Tod*, bl. 162 vlg., zouden hier sporen van Indogermaansch huwelijksrituëel aanwezig zijn en wordt eigenlijk niet aan het bruidspaar, maar aan de kwade geesten de weg versperd. Bij deze verklaring steunt hij vooral op het Indisch gebruik fijne blauwe en roode draden over den bruidsweg te spannen.

In 't *Daghet in den Oosten*, jaarg. 1886, komt de volgende

mededeeling voor : « Op den dag dat te Peer in Limburg een brui-
» loft wordt gevierd, gaan de kinderen tegen den avond naar het
» huis van de bruid en elk kind ontvangt er een kaarsje van 2 cent,
» Dat noemt men « 'n broudskeersken » halen. Nadat er eenige
» ponden van zulke kaarsjes uitgedeeld zijn, worden ze ontstoken
» op den grond vóór de deur van de bruid haar huis, en de kleinen
» dansen in een ronde om de kaarsjes al zingende :

- » Waar is de bruid en laat ze ons zien,
- » Om heurentwil zoo komen wij hier.
- » Het eerste jaar 'nen jongen zoon,
- » Het tweede jaar 'n dochterken schoon,
- » Zoolang er zes of zeven zijn ;
- » Dan weet de bruid wat zorgen is,
- » Wat zorgen is.
- » De bruid placht nog een bier te tappen,
- » Maar nu, nu moet ze broeken lappen. »

Dit gebruik heeft klaarblijkend een zinnebeeldige beteekenis :
het is een vruchtbaarheidssymbool.

Bij een bruiloft in de streek van St. Truiden, vermeldt
't Daghet in den Oosten », jaarg. 1886, komen de kinderen onder
de vensters roepen :

« Bruid, werp de mik uit ! »

Dan gooit de jonggehuwde door 't venster een mik of witte-
broodje te grabbel, waar hier en daar een geldstuk in gebakken is.
Als verwoede honden vallen de straatjongens op het broodje aan,
trekken het aan stukken en vechten en plukkaren, totdat elk meent
het grootste geldstuk in zijn brok te hebben.

Sommige schrijvers zijn van gevoelen, dat dit grabbelen on-
der dezen en andere vormen, een verbleekt overblijfsel is van het
« schutten » of het « schatten » der bruid, hetwelk alzoo tot een
simpele kindertraktatie verlopen is. Het schijnt in alle geval een
overleefsel van een oud scheidingsrituël.

Voorheen was de huwelijksviering een echt gemeenschaps-
feest, waar de geheele buurt aan mededeed. In den uitersten noord-

oostelijken hoek der provincie Antwerpen, met name te Meer, te Achtel onder Rijkevorsel en op andere plaatsen, waar de buurtgemeenschap bij geboorte, huwelijk en overlijden, zich nog levendig doet gelden, is men aan de oude tradities getrouw gebleven en worden er nog huwelijksgebruiken in eere gehouden, die elders lang uitgestorven zijn.

Wanneer b.v. te Achtel een bruiloft wordt gevierd, is heel het gehucht te been. Onder aanhoudend geweergeschut leiden de jonge mannen het bruidspaar naar Rijkevorsel — Achtel heeft geen parochiekerk — alwaar het huwelijk voor de wet en door den pastoor ingezegend wordt. Nadat dit afgeloopen is zonder eenige plechtigheid, keert men naar Achtel terug en daar zal 't er spannen!

Al de gehuwde vrouwen van 't gehucht hebben zich op de koddigste wijze verkleed en zijn gewapend met tangen, vuurschuppen, blaaspijpen, gieters, emmers, akers, schelen, ketels, kortom, met een gansch arsenaal keukengereedschappen. Aan 't hoofd van dien zonderlingen troep stapt een vrouw, die een laken, bij wijze van vaandel, aan een langen boonstaak draagt. Onder oorverdoovend getoet, gerammel, gerinkel en gebommel trekt de bende naar de herberg waar « De Heibloem » uithangt, om daar de jonggehuwden af te wachten.

Eindelijk verkondigen geweerschoten dat de « trouwers » daar zijn. Dan bortelen de woelige muziekmaaksters de herberg uit en gaan stoetsgewijze de straat op om het paar te ontvangen. Een der vrouwen treedt vooruit en verwelkomt het nieuwe echtpaar in een feestrede, waarin de boertigste kwinkslagen niet gespaard zijn; waarna de stoet naar 't bruiloftshuis trekt, al dansens en springend en meteen een helsch leven makend op het ijzeren, blikken en koperen keukengerief. Ze heeten dat « bruid en bruidegom inspannen ».

Vóór den dorpel des huizes wordt het witte vaandel uitgespreid, dat door niemand dan het echtpaar mag betreden worden. Alleen bruid en bruidegom hebben het recht er over te gaan.

Terwijl nu verwanten en vrienden ten huize der bruid brui-

loft houden, vieren ook de buren feest op de kosten van de nieuw-gehuwden. Ze krijgen nl. in «De Heibloem» een «koffiefooi» en laten er zich het welgeboterde krentenbrood en de geurige koffie goed smaken. 's Avonds mogen de schutters het «kwanselbier» komen drinken.

Waar getrouwd wordt, moet ook gedanst worden, anders ware 't plezier niet volmaakt. De speelman moet dan eenige «loechtjes» uit zijn «open- en toe» halen, om «wijven en venten», «jongens en meiskens» ten dans uit te lokken.

Nagenoeg op dezelfde wijze, met de deelneming der buren, wordt een bruiloft gevierd te Meer en te Kastelree (in de wandeling Kastel), een gehucht dat «wereldlijk» tot de Noordbrabantsche gemeente Baarle-Nassau behoort, doch voor 't geestelijk» afhangt van de parochie Minderhout bij Hoogstraten.

De eigenlijke beteekenis van het leven maken op ijzeren en koperen voorwerpen is niet meer bekend; oorspronkelijk had dit ten doel de booze geesten te verwijderen; terwijl het overstappen over het witte laken een overblijfsel schijnt van een ouden huwelijksritus, waardoor de pasgehuwden in de dorpsgemeenschap worden opgenomen.

Voorheen werd bij het hertrouwen van een weduwnaar of een weduwe buitengewoon veel geraas gemaakt. Dit duurde soms verscheidene dagen lang, totdat de hertrouwde weduwnaar of weduwe het recht van ketelmuziek te maken hadden afgekocht. Aanvankelijk geschiedde dit charivari, dat «bellemerkt houden», «schraminkelen», «schraminkel jagen», «inpannen», «parlakken», of hoe het volgens de streek ook heeten mag, om te voorkomen dat de geesten der overledenen zouden terugkeeren.

Immers, eertijds geloofde men dat de geest van den eersten echtgenoot of de eerste echtgenoot, uit nijd, den hertrouwden weduwnaar of de hertrouwde weduwe zou komen lastig vallen en zoo 't geluk in 't nieuwe huisgezin verstoren. Een nagalm van dit geloof hoort men in de bedreiging die de gehuwde vrouw soms tot haar man richt: Als ge na mijn dood durft hertrouwen, dan zal ik 's nachts eens met uw teenen komen trekken!»

«Geen beter middel», schreef de Cock in *Volkskunde*,

« dacht men oudtijds, om zich van de booze geesten te ontmaken, dan hun door een helsch lawaai schrik aan te jagen : dan gingen ze op de vlucht. » Merken wij hierbij op : het is moeilijk aan te nemen, dat in het maken van ketelmuziek bij het hertrouwen van een weduwnaar of een weduwe (of zelfs bij het huwelijk van een jonkman met een jongedochter, als te Achtel, Meer en Kastelree), een vijandige bedoeling zou schuilen, wat wel in andere omstandigheden het geval is, b.v. wanneer het personen betreft, die openbare ergernis geven door niet te willen trouwen als daartoe alle aanleiding is of door zich schuldig te hebben gemaakt aan verleiding van minderjarigen, bloedschande, enz. Zoo had onlangs te W... een soort van strafgericht plaats wegens het verbreken van trouwbeloften. Een paar zou in het huwelijk treden : de roepen in de kerk waren gedaan, het bruiloftsmaal besteld, de bruidskleederen gekocht, de huwelijksmis afgekondigd, kortom alles scheen in regel, toen er plotseling een kink in den kabel kwam door de schuld van de bruid en haar ouders. Deze wilden nl. uit geldzucht een paar dagen voordat de echtverbintenis moest worden ingezegend, den bruidegom een kontrakt doen ondertekenen, dat hij met geen mogelijkheid kon aanvaarden, en het huwelijk sprong af. Zijn vrienden besloten hun makker te wreken en de ontrouwe bruid met een serenade te vereeren, die ze lang zou gedenken. Er werd een stoet gevormd, die het huis van de bruid voorbijtrok. De deelnemers waren voorzien van schelen, potten en pannen, waarop ze een oorverdoovend lawaai maakten. In hun midden stapte er een, die de bruid moest voorstellen. Hij was omhangen met een wit laken dat het bruidskleed verbeeldde en opgehouden werd door een paar kleine jongens, welks als eerepages dienst deden (1). De manifestanten waren van plan heel het dorp te doorkruisen, doch de inmiddels verwittigde gendarmen stelden een einde aan de betooging.

Hier was wezenlijk kwestie van straffende volksgerechtigheid, maar de ketelmuziek bij het huwelijk van een weduwnaar of een

---

(1) Het gold hier een huwelijk uit den burgerstand, want dergelijk ceremonieel is bij de boeren onbekend.

weduwe heeft een geheel andere beteekenis. Men beschouwt die zonderlinge serenade, zegt de Cock, niet als een beleediging, maar wel als een dienstbetoon, dat recht gaf op een footje. De geleerde Duitsche folklorist, Prof. Weinhold, is eveneens deze meening toegedaan.

Prof. Schrijnen is echter van gevoelen, dat het charivari hier als een vorm der volksrechtspraak moet worden opgevat, daar het tweede huwelijk sinds de oudste tijden bij het volk in kwaden geur stond en als iets laakbaars werd beschouwd. Maar hoe legt hij dan de ketelmuziek te Achtel, Meer en Kastelree uit? Hier kan toch van volksgerechtigheid geen spraak zijn!

Te Arendonk gaan op den avond der bruiloft de gezellen des bruidegoms en de gezellinnen der bruid naar het huis waar het trouwfeest plaats heeft, om getrakteerd te worden. Ze zijn allen verkleed en vermomd. Dit gebruik draagt den zonderlingen naam van «mommekransen dragen». Het is een scheidingsritus en het zich verkleeden en vermommen schijnt, evenals te Achtel, oorspronkelijk ten doel gehad te hebben de booze daemonen te misleiden en hun vrees aan te jagen.

Thans zijn het bruidegom en bruid zelf, die verwanten, vrienden en bureu op de bruiloft gaan uitnoodigen; maar oudtijds werden een paar buurjongens met deze opdracht belast, een gebruik dat althans vóór een veertigtal jaren in Noord-Limburg nog in zwang was.

In *Volkskunde*, 1889, blz. 16, lezen wij daarover het volgende: «Zoodra de dag voor de plechtigheid is vastgesteld, wordt aan twee jonge mannen uit de buurt de vereerende last opgedragen de familieleden en vrienden ter bruiloft te noodigen. Wordt de uitnoodiging aanvaard, dan hecht ieder der gasten een bloem aan den wandelstok der jongelieden. Naarmate nu het getal van hen die de uitnoodiging aannemen, vermeerdert, neemt ook het aantal bloemen toe, dat niet zelden tot een reusachtigen pyramidalen ruiker aangroeit. De jongelui zijn fier op hun bloemtuil, want ze weten dat de hartelijke ontvangst bij hun terugkeer naar den lengte van den ruiker wordt afgemeten. Bruid

en bruidegom beschouwen den bloemenlast als het voorteeken van een gelukkig huwelijk. »

Het bruiloftsmaal heeft weinig karakteristieks meer behouden. Fijne, uitgelezen spijzen, besproeid met lekkere wijnen, worden bij de boeren niet opgedischt. Ze zouden dat ook niet lusten, want ze zijn voor geen flauwigheden en houden van degelijken kost. De spijskaart bij welstellenden is ongeveer dezelfde als met kermis: vleeschsoep met ballekens, aardappelen met savooien of prinsessen en soepvleesch, boonen met gekookte hesp, verschillende vleeschsoorten, roodekool of bloemkool met worsten, frikkadellen met appelmoes, opgelegde krieken of « lekkeren merten », d.i. een mengsel van bessensap, suiker en kaneel, en ten slotte schotels met goudgele rijstpap, rijkelijk met suiker bestrooid. In sommige streken, vooral in de Zuiderkempen, worden er ook vlaaien gebakken. Echt breugeliaansch dus! In Kasterlee mogen er geen aardappelen op tafel komen: dat is immers maar dagelijksche kost! De drank is bier. De spijskaart is nochtans in de laatste jaren wel wat gemoderniseerd, en wordt er ook wel wijn gedronken. Boeren die er goed voorzitten, slachten een rund of een zwijn, opdat de gasten maar niets te kort zouden hebben, want boerenmagen kunnen veel krachtigen kost verduwen. Aan tafel wordt er gesmuld, gedronken en gezongen en na afloop van het maal gedanst, en door de ouderen kaart gespeeld.

Terwijl bij de burgerij in den regel enkel de naaste bloedverwanten van bruid en bruidegom worden uitgenoodigd, worden bij de gegoede boeren, naar Oudgermaansche zede, ook de verste verwanten en aangehuwden, en zelfs vrienden en bureu op de bruiloft verzocht. 't Gebeurt niet zelden dat er vijftig tot zeventig man aanzitten. Gewoonlijk duurt het trouwfeest twee of drie dagen en den laatsten dag mogen ook de kinderen van de familie komen eten. Als er in huis geen plaats is, wordt de bruiloft in de schuur gehouden. 't Spel zou niet volmaakt zijn, als een der ongehuwde familieleden aan tafel niet een « rijmdicht » aflas, door den eenen of anderen dorpspoët in hoogdravende termen aaneengeflukt en door hem op een daartoe bestemd papier met mooie gulden letters en versiersels met zijn fraaiste schrift en een macht van

krullen geschreven. Dit huwelijksgedicht zal later achter glas in een lijst gezet, en als blijvend aandenken in de « beste kamer » te pronk worden gehangen.

Op speelreis gaan is bij de boeren doorgaans onbekend en doen ze 't, dan strekt de reis gewoonlijk niet verder dan tot Antwerpen. Bij de meesten gaat iedereen reeds daags nadat de feestviering is afgelopen, aan zijn gewone bezigheden, 't zij dat het jonge paar tijdelijk bij ouders of schoonouders blijft inwonen, 't zij dat het een nieuwe hoeve betreft.

Voegen wij hier bij, dat de genoodigde jonkmans allerlei grappen uithalen ten koste van de jonggetrouwden, als deze ten huize der bruid waar het feest heeft plaats gehad, zich ter rust willen begeven. Nu eens doet men hun slaapkamer op slot en verbergt men den sleutel, zoodat ze niet binnen kunnen; of men naait het deksel aaneen tot een zak; of men legt paardshaar of netelen tusschen de lakens; of men strooit jeukselpoeder of rijst in 't bed; of men hangt een bel onder den ressort; of men neemt eenige planken weg waar het bed op rust, met het gevolg dat het jonge paar, nauwelijks de beddekoets ingestapt, er door valt en op den vloer te recht komt en dergelijke grappen meer. Die plagerijen houden eerst op, nadat de getrouwden beloofd hebben te zullen trakteren.

Hoe dergelijke praktijken verklaard? Hebben de nachtelijke rustverstoorders onbewust de rol overgenomen van de kwade geesten die, naar het oude volksgeloof, de pasgehuwden kwamen kwellen en de huwelijksgemeenschap trachten te beletten; of hebben we hier te doen met een soort van wraakneming of strafuitoefening, omdat hun vroegere gezelschap uit hun jongelui's gemeenschap is getreden en leggen ze hem daarom allerlei hinderpalen in den weg? Deze laatste veronderstelling lijkt me de aannemelijkste.

Om te eindigen, een huwelijksgebruik in 't Limburgsche, dat mede als een scheidingsritus kan worden opgevat.

Als te Zonhoven en elders in de Limburgsche Kempen iemand getrouwd is, heeft 's Zondags daarna het zoogenaamde « haus-

loopen » plaats. De jonkmans, de jongedochters en de boeren uit de buurt met hun paarden komen op het vastgestelde uur samen vóór het huis van de bruid. Deze verschijnt op de straat en steekt daar een meiken of takje in den grond. De boeren, op hun paarden gezeten, gaan op zekeren afstand van daar post vatten en schikken zich op een horizontale rij. Op den knal van een pistool- of een gewerschot, beginnen allen om het hardst te rijden. Wie eerst aan het meiken is, wint den prijs en krijgt van de jonggehuwde vijf frank (2). Dan is het de beurt aan de jonkmans. Ze staan, met de schoenen aan of op de kousen eveneens op rij. Op het teeken van 't vertrek, beginnen ze om het snelst te loopen. Wie eerst bij de bruid is, ontvangt 2,50 fr. of 3 fr. (3). Eindelijk krijgen de jonge dochters hun beurt en de overwinnaarster bekomt ook 2,50 fr. of 3 fr. (4). Daarna leggen de kampioenen hun prijzen bijeen, en als de deelnemers van den wedstrijd talrijk waren, leggen boeren en jonkmans geld bij. Ten slotte wordt er lustig geschonken en gedronken, gezongen en gedanst tot soms laat in den nacht.

Soortgelijke of verwante huwelijksgebruiken bestaan of bestonden ook in Noord-Nederland, Duitschland, Oostenrijk, Frankrijk en elders, waardoor andermaal het bewijs geleverd wordt dat vele folkloristische verschijnselen een algemeen internationaal karakter vertoonen en een gemeenen oorsprong hebben.

Jozef CORNELISSEN.

---

(2) Vóór den oorlog.

(3) Id.

(4) Ibid.

(*) Lezing gehouden op den 1n Landdag voor Vlaamsche Folklore (2^e Lustrumfeest Bond der Oostvlaamsche Folkloristen) te Gent op 10 Nov. 1935.

Sint Gregoreken, of het feest der kantwerksters, te Geeraardsbergen, in vroegere jaren.

Als de Mei in aantocht was begonnen de kantwerksters plannen te maken voor haar aanstaande Sint-Gregoriusfeest. Zij werkten 's avonds later, om eenige centen drinkgeld meer te ontvangen en met vernieuwden moed hernamen zij haar dagelijksche taak.

De Mei alleen maakte hen reeds vreugdig en opgetogen, want het spreekwoord zegt :

« Met de Mei
Zijn alle jonge meiskens blij. »

In de kantschool werd er met de meesteres gesproken en overlegd hoe men den feestdag zou doorbrengen.

Reeds den dag te voren begon er een feeststemming te heerschen. Er werd niet gewerkt. De kantkussens moesten uitgeklopt worden en met versch lijnwaad overtrokken.

In de kantschool werden de ruiten gewasschen, de stoelen afgeschuurd, de vloer geschrobt en met veel emmers water klaar gespoeld. Alzoo kreeg alles reeds een feestelijk uitzicht.

In den namiddag hadden de spellewerksters verlof om haar kleederen wat op te schikken en alles voor het feest in gereedheid te brengen.

Met valavond gingen zij dan naar het klein kapelleken, dat aan den ouden begijnhofmuur stond en toegewijd was aan Onze Lieve Vrouw. Dààr gingen zij bidden en spellen offeren, spellen van haar kantkussen, om goed weder te bekomen op het blijde Sint Gregorekens feest.

Dààr werd er nog een laatste wenk voor den volgenden dag gegeven en en vol verwachting gingen de jonge kantwerksters te bed.

. . .

Te dien tijde bestonden er in Geeraardsbergen vele kantscholen, waar de jonge meisjes ingewijd werden in de kunst der kanten.

De kloosters der « Zwarte Zusters » en « Hunneghem » hadden welbepaalde kantscholen met ruime zalen, waar honderden

meisjes vóór het kantkussen gebogen zaten.

Doch er waren ook vele private kantscholen in de verschillende wijken der stad. Zulk een school werd bestuurd door een vrouw, die zèlf zeer bedreven was in den schoonen kantwerkstiel, en haar tijd en kunde aan andere meisjes wilde besteden, om er flinke kantwerksters van te maken. Het gekende « Spellewerksters-liedje » van Em. Hullebroeck, vertelt ons over die scholen, wàar gewerkt werd van 's morgens vroeg.

« Het zonneken rijst

Het klokje slaat zes;

Daarbinnen wat gaat er zoo snel?

De boutjes die vliegen

Gezwind door elkaar;..... »

Zóó werd er gansch den dag door gewerkt, de lange uren slechts onderbroken door zang of gebed. Want, om den tijd te korten, liet de Meesteres toe, nu en dan, een liedje te zingen of een paternoster te bidden.

De jonge meisjes, die over een schoone stem beschikten, zongen de koepletten vóór en de anderen herhaalden het refrein in koor. Deze liederen wakkerden den werklust aan der spellewerksters; de boutjes wipten op maat, terwijl de ijverige vingers de spellekens staken en de draadjes vlochten. Hier en daar zijn er nog enkele dezer liederen, balladen of romancen bewaard gebleven en wekken nu nog de bewondering op van kunstenaars en folkloristen.

De lange werkdagen volgden eentonig na elkander en 't is dus geen wonder dat, nà zoo'n lange reeks dagen van inspanning en rustelooze arbeid, de jaarlijksche feestdag blij begroet werd en luidruchtig gevierd!

In navolging der oude gilden of corporatiën hadden ook de kantwerksters haar beschermheilige. In Geeraardsbergen hadden zij daartoe Sint Gregorius verkozen, de patroon der kerkzangers, die ook door de schoolkinderen wordt gevierd.

De 9^e Mei was de hoogdag, of zooals men in Vlaanderen zegt, de « Mesdag » der Geeraardsbergsche kantwerksters.

Zij stelden den feestdag in met een plechtige mis, waarin zij

allen ten offer gingen. Soms ook werd de mis door de kantwerksters gezongen.

In de kloosterscholen vergaderden de jonge meisjes in het schoollokaal en gingen van daar in rang, paar en paar naar de kerk, onder leiding van een kloosterzuster of van een aangestelde bedaagde kantwerkster, die toezicht had over de jonge meisjes. Een harer liedjes maakt er nog gewag van :

« En als 't dan Sint Gregoreken was,
Met blijdschap in ons herte
Zoo gingen wij naar de schole
En vandaar naar de kerke;
En wij gingen paar en paar
Met een keers ten offer daar..... »

De meesteres uit de privaatschool begeleidde ook hare meisjes naar de kerk en toen de mis geëindigd was begon ook het plezier.

* * *

Sinds weken, ja maanden, hadden de kantwerksters gespaard om een goeden « ponk » bijeen te hebben. Iedere maal dat zij haar loon naar huis brachten, kregen zij van moeder eenige centen drinkgeld, die zorgvuldig opgespaard en in de groote lade, aan den achterkant van het kantkussen, verborgen werden.

Wat was het nu een vreugde ! Met het geld in den zak, het haar in krullkens gelegd, het merinossen kleed met een kantje of een lintje versierd, waren de jonge meisjes opgetogen en gereed om te kermissen.

Nu vooreerst naar den Oudenberg ! Dààr was het zoo frisch en zoo goed in de Mei. De lucht was er zoo geurig en de wegen omzoomd door groene, bloeiende hagen. Dààr was het zoo ruim en wijdsch. Dààr kon men springen en zingen naar hartelust. Het deed zoo'n deugd, den rug, steeds over 't kantkussen gebogen, eens te kunnen rechten en, in plaats van in de kantschool te zitten, dààr, op den frisschen buiten te kunnen genieten van Gods heerlijke natuur.

In « Het Hemelrijk » een landelijke herberg, boven op den heuvel gelegen, waren er versch gebakken mattetaarten te bekomen en schuimend Leuvensch bier. Dààrop waren de kantwerksters verlekkerd. Ook trokken allen daarheen.

In de groote herbergzaal zaten zij rond de lange tafels geschaard. Er werd gelachen en gezongen en vroolijk gebabbeld, terwijl de ronde, dikke mattetaarten flink aangepakt werden.

De vriendelijke baas en bazin uit « Het Hemelrijk » hadden hun handen vol om al dat jonge volkje te gerieven. Maar ze deden het met plezier, want de kantwerksters werden hier altijd wel ontvangen en ten beste geriefd. Ook wilden de vroolijke meisjes een hulde brengen aan dit voorbeeldig herbergpaar en zongen zij met heldere stem :

« In het Hemelrijk, dààr is het zoo goed
De bazin draagt er een pluim op haren hoed,
En de baas tapt zulk een goed Leuvensch bier
En daarmee roept hij al zijn kalanten alhier. »

En gansch de bende zong saâm met 't glas in de hand :

« Hoera geklonken, hoera gedronken

Liever dan te komen in de slavernij;

Wie kent er ons, wie kent er ons,

Die ons niet en ziet, die en kent ons niet! »

Alzoo zongen deze uitgelaten jonge meisjes en iedereen zag met genoegen haar frissche jeugd, haar rein plezier.

Tot laat in de namiddag bleven zij op den buiten. Met haar meesteres gingen zij wandelen in de gezonde buitenlucht.

Men ging nootjes en karamellen koopen aan de kramen, hesp met broodjes eten en dat alles deed weerom dorst krijgen.

Eten en drinken ging overhand; daartusschen zong men liedjes of men danste in de ronde.

Hoor nog hoe de kantwerksters zongen over haar feestdag :

« De negende van Mei

Dan zullen wij mogen klinken,

De negende van Mei

Dan zullen wij mogen drinken

Goed bier, goed bier;

Wij zijn de jagers,

Wij zijn de jagers,

Goed bier, goed bier

Wij zijn de jagers

Van het plezier. »

Tegen den avond kwamen zij den berg afgewandeld en gingen in lange benden, arm in arm, of in kleine groepjes naar de « Glazen Weg » en naar de « Plezanten Hof ».

Deze oude, deftige herbergen, die nu nog bestaan, werden in den tijd der kantwerksters zeer bezocht.

Dàar was een danszaal boven of achter de herbergzaal, en een gekende trio maakte een ouderwetsch orkest uit, bestaande uit een basviool, een trompet en een harmonika.

Dat was nu iets naar den zin der speelsche kantwerksters; nu konden zij op maat dansen, draaien, zwieren en zwaaien.

Ze namen met een fijn vingergeplooï haar wijde rokken in de hand en met haar platte schoentjes vooruit trippelende, dansten zij op 't vooïsken :

« Wilde van de mode zijn
Krinoline, krinoline,
Wilde van de mode zijn,
Krinoline dat is fijn. »

Dan werden de dansen van dien tijd vóór den dag gehaald; polka en kadril, mazurka en streep en in lange rij werd er op 't muziek gedanst van :

« Streep, streep, streep, streep,
Al de meïskens van de Reep (*)
ze dansen geren streep. »

Er werd ook een groote ronde gemaakt en de spellewerksters huppelden hand in hand, terwijl ze zongen :

« Sinte Gregoreken van plezance
Serni bleu wat zullen wij dansen,
Wij en vieren maar eenen dag
Vivan Sinte Gregorekens-dag. »

Ja, dat was 'n dag van plezier ! Toen ze moe waren van dansen en springen gingen zij in de herbergzaal aan de tafels zitten en aten er boterkoeken of kraakten nootjes. De meesteres bestelde oud bier; voor twintig centen had men een liter schuimende, bruine

---

(*) De Reep is een uitgestrekte wijk van Geeraardsbergen, waar vroeger-tijds veel spellewerksters woonden. (Dit wordt ook te Gent gezongen waar een « Reep » bestaat. N.V.R.).

drank. De tinnen stoopten hielden het bier koel en het werd uitgeschonken in kleine glazen zonder voet, die men « kappers » noemde.

Dat was de goede oude tijd.....

De avond was reeds lang gevallen; de petroleumlichten verspreidden een rooden glans in de herberg en danszaal, terwijl buiten, aan den avondhemel, de eerste bleke sterren pinkelden.

Het zou stillekens aan gaan tijd worden om naar huis te gaan. De meesteres gaf het signaal, want morgen moest er weerom gewerkt worden en aan alles moest toch een einde komen, zelfs aan den leutigsten feestdag en aan het onbekommerste samenzijn.

Een laatste ronde werd gemaakt, vooraleer men uiteen scheidde en allen zongen met 'n tikje spijt in de stem :

« Sinte Gregoreken is vertrokken

Op zijn kousen en op zijn sokken;

Wij en vieren maar eenen dag

Vivan Sinte Gregorekens-dag. »

Nu was het gedaan!... de beurzen leeg en plat, de voetjes zwaar en moe en toch... die jonge meisjes wilden het nog niet opgeven.

Met kleine groepen gingen de kantwerksters uiteen. Elk moest nu naar huis terugkeeren, ieder naar zijn straat of wijk, waar moeder reeds stond te kijken of zij haar meisje nog niet zag aankomen. Alles moest in eere en deugd gaan. De meesteres zegde : « Tot morgen, allen op post », en men scheidde met het blij gevoel van zich heerlijk vermaakt te hebben.

Geurend en vredig hing de meiavond over de kleine stad. De burgers, die op hun dorpel de frissche lucht kwamen inademen, keken met belangstelling naar die gearmde jonge spelwerksters, die stil neuriënde voorbij gingen en, in haar bewegingen nog een rythme behielden van haar zwierige rondedansen.

Op den hoogen Sint-Bartholomeustoren luidde de nachtklok, die ieder naar bed riep. In de bochtige straatjes, waar 'de scheme-

ring scheen niet te willen wijken voor den komenden nacht, hoorde men hier en daar nog eenige uitstervende galmen van het laatste refrein :

« Wij en vieren maar eenen dag
Vivan Sinte Gregorekens dag; »

A. DE CLERCQ, Geeraardsbergen.

« *Kantwerksters en Kantnijverheid te Geeraardsbergen* », een werkje van Mej. A. De Clercq, geïllustreerd met mooie pentteekeningen van kunstschilder Jan De Cooman, bevat nog andere liederen en bijzonderheden over het leven en het werk der vroegere kantwerksters.

Volkshumor.

ADDENDA EN CORRIGENDA.

LIJST DER SPOTGEZEGDEN EN -RIJMPJES (1) *Vervolg.*

84) POEKE : « *Poeke, één kraam* ».

Er staat maar één kraam op de kermis.

J. Cornelissen (*Volkshumor*, IV, 323).

86) POLLARE : « *'t Is Pollaar's noen* ».

Te Ninove en omstreken. Men middagmaalt laat.

Rond den Heerd, XX, 107.

88²) ROSTIJNE (gehucht van de KLINGE) :

« *Rostijnsche bucht,*

Vliegt in de lucht,

Vliegt in de wolken,

Hulder gat is gesmolten ».

Te Winkel-Sint-Kruis.

J. Cornelissen (*Volkshumor*, IV, 327).

90) SERSKAMP : e) « *'t Is 't schoonste weer van Eerskamp* ».

f) « *Te Serskamp luidt men noene in 'nen
biekorf* ».

De Potter en Broeckaert, *Serskamp*, blz. 20.

93) SINAAI (Klein) : « *Gaan de Baudelooheeren in 't zand, dan
gaan de Kruisen in den regen* ».

---

(1) Zie Oostvl. z., XIe jg., 1936, blz. 32.

Werd vroeger gezegd te Klein-Sinaai. Welke is de oorsprong van dit gezegde? Eenige jaren na de verwoesting van de abdij van Baudeloo te Klein-Sinaai, kwamen jaarlijks enige paters uit Gent, waar ze zich gevestigd hadden, terug naar Klein-Sinaai om er de mis te lezen en andere godsdienstoefeningen te houden. Dit gebeurde in September en schijnt de oorsprong geweest te zijn van de plaatselijke kermis, die nog steeds in die maand plaats heeft. Nu, dezelfde godsdienstoefeningen werden ook te Exaarde gehouden, ter plaatse waar de mirakuleuze Kruisen werden gevonden en de kapel der H.H. Kruisen staat. 't Moet dikwijls gebeurd zijn dat, als de paters naar Klein-Sinaai kwamen en het schoon weder was, het regende toen zij naar Exaarde gingen, of omgekeerd. Vandaar de spreuk. Er dient ook opgemerkt, dat Klein-Sinaai in een zandachtige streek en Exaarde, waar de kapel van de H.H. Kruisen staat, in een moerassig terrein ligt.

Meegedeeld door den hr. J. Cornelissen.

93²) SINT-AMANDSBERG: « *Ga naar Sint-Amandsberg om een rolling!* »

Als iemand te Gent zegt: « Ik heb een *valling* » (verkoudheid), dan voegt men hem toe: « Ga naar Sint-Amandsberg om een *rolling!* », dit beteekent ongetwijfeld: « Laat u van den heuvel, waarop de St. Amanduskapel staat, afrollen ».

Uit den volksmond.

93³) SINT-ANTELINKS: « *Hij komt van Sint-Entelingen* ».

Te Vollezele. Hij hodut zich of hij van niets wist.

Zie ook Bottelare en Lootenhulle.

Brab. Folk., XIIe jg., blz. 384.

95) SLEIDINGE: « *Rijk Sleine* ».

Er wonen daar veel rijke lieden.

Meegedeeld door den hr. Cl. Trefois.

(vervolgt).

F. VAN ES.